

11.1

Budowa i funkcja mitochondriów

Mitochondria to organelle występujące w każdej komórce eukariotycznej posiadającej jądro. Mitochondrium jest otoczone dwiema wysoce wyspecjalizowanymi błonami, które odgrywają decydującą rolę w jego aktywności. Błony mitochondrialne – zewnętrzna i wewnętrzna – ograniczają dwie przestrzenie: wewnętrzną, zwaną matriks, oraz międzymbłonową. Wielkość mitochondriów jest zmienna, ich średnica wynosi najczęściej 0,5–1,0 μm . Liczba mitochondriów w komórce zależy od typu komórki i jej stanu funkcjonalnego.

Główną funkcją mitochondriów jest wytwarzanie energii w postaci trójfosforanu adenozyny (ATP). Dostarczają one 90% energii potrzebnej komórkom i tkankom. Energia ta wytwarzana jest w procesie fosforylacji oksydacyjnej (OXPHOS), który obejmuje przekazywanie elektronów przez liczne kompleksy białkowe zwane łańcuchem oddechowym. W łańcuchu oddechowym wyróżnia się pięć (I–V) wieloenzymatycznych kompleksów białkowych, związanych z wewnętrzną błoną mitochondrium. Każdy z kompleksów jest

złożony z wielu podjednostek, które są kodowane zarówno przez genom mitochondrialny (mtDNA), jak i genom jądrowy (nDNA) (tab. 11.1).

Mitochondria mają udział w powstawaniu reaktywnych form tlenu (ROS) i wolnych rodników tlenowych, których zasadniczym źródłem jest łańcuch oddechowy. Do reaktywnych form tlenu i wolnych rodników tlenowych należą ozon (O_3), tlen singletowy ($^1\text{O}_2$), anionorodnik ponadtlenkowy ($\text{O}_2^\bullet$), nadtlenek wodoru (H_2O_2) oraz powstający z nadtlenku wodoru rodnik hydroksylowy ($^\bullet\text{OH}$), który jest chemicznie niezwykle agresywny (rozdz. 33). Mitochondria odgrywają też znaczącą rolę w procesie programowanej śmierci komórki (apoptozy), do której głównych bodźców na poziomie mitochondrialnym należą stres oksydacyjny.

11.2

Struktura genomu mitochondrialnego

Mitochondria mają własny DNA określany jako mtDNA oraz RNA wraz z kompletnym systemem transkrypcji i translacji, służącym do biosyntezy części białek mitochondrialnych. W jednej komórce somatycznej

Tabela 11.1 Kompleksy łańcucha oddechowego i skład podjednostek

Kompleks	Nazwa enzymu	Liczba podjednostek		
		całkowita	kodowanych przez nDNA	kodowanych przez mtDNA
I	dehydrogenaza NADH (oksydoreduktaza NADH-ubichinon) – EC 1.6.5.3	46	39	7
II	dehydrogenaza bursztynianowa (oksydoreduktaza bursztynian-ubichinon) – EC 1.3.5.1	4	4	0
III	reduktaza ubichinol-cytochrom c (oksydoreduktaza ubichinol-cytochrom c) – EC 1.10.2.2	11	10	1
IV	oksydaza cytochromowa (oksydoreduktaza cytochrom c-tlen) – EC 1.9.3.1	13	10	3
V	mitochondrialna ATPaza (syntaza ATP transportująca H^+) – EC 3.6.1.34	16	14	2